

rovněž panovnická regulace užívání vah i to, že oběh neraženého stříbra byl de facto nelegální, zachycené kusy (jichž mohlo obíhat velké množství) proto končily v mincovnách, a byly tedy víceméně systematicky vyřazovány z oběhu.

Kniha Petra Hrubého představuje ukázkou moderního přístupu k montánní archeologii, která výrazným způsobem rozšiřuje naše povědomí (nejen) o produkci drahých kovů na Českomoravské vrchovině ve středověku. Byť se jedná o regionální sondu, nabízí mnohé zobecňující závěry. Hojně využívané komparace s významnými lokalitami za hranicemi České republiky Hrubého práci z regionálních souřadnic posunují. Publikace představuje zdařilou syntézu dosavadních archeologických poznatků, zároveň však určitě jen mezibilanci, neboť mnohé čeká ještě na své objevení.

TOMÁŠ SOMER

Martin GOJDA, *Archeologie a dálkový průzkum. Historie, metody, prameny*, Academia, Praha 2017

465 s., ISBN 978-80-200-2644-6

Pohled na zem z výšky přitahoval zájem lidí odjakživa. Využití tohoto pohledu k vědeckým účelům však muselo počkat až do nástupu dvou vynálezů: létajících prostředků a fotografie. Už od druhé poloviny 19. století byly pořizovány fotografie krajiny z balónů, později z letadel. Poměrně záhy byl rozpoznán potenciál dálkového průzkumu pro tvorbu map a především pro válečné účely. A právě vojenští piloti při své běžné činnosti poprvé identifikovali pozůstatky zaniklých archeologických objektů a učinili tak zásadní krok od dokumentace k cílené prospekci. Zatímco v řadě evropských zemí se tento výzkum rozvinul v perspektivní vědecké odvětví, v českých zemích se po několika slibných pokusech v období první republiky letecká prospekce na celé půlstoletí zastavila.

Teprve v devadesátých letech 20. století se tento typ výzkumu začal znovu rozvíjet. Čelným představitelem leteckého snímkování se stal v českých zemích Martin Gojda, samozřejmě s nezbytným a velmi silným zázemím Archeologického ústavu AV ČR. Zatímco snímkování pro účely dokumentace kulturních památek a vyhledávání nových archeologických lokalit zdomácnělo na celé řadě českých pracovišť (Brno, Most, Plzeň a další), Martin Gojda systematicky rozvíjel

metodické základy dálkového průzkumu, studoval jeho možnosti, limity, ale také způsoby archivace získaných dat a v neposlední řadě rovněž propagaci a univerzitní výuku. Po sérii dílčích prací, zaměřených na představení základních možností (1994) nebo na systematické poznávání krajiny a jejích proměn (2000) nyní předložil obsáhlou syntézu. Symptomatické je už vymezení tématu, které se zrcadlí v titulu knihy: pojem letecká prospekce či letecká archeologie je nahrazen obecnějším, ale zřejmě vhodnějším termínem dálkový průzkum země; původní pojem je vyhrazen spíše pro vlastní pořizování obrazových dat. Nový termín také vhodněji zahrnuje další metody pořizování dat, především snímkování pomocí družic či trojrozměrné skenování zemského povrchu.

Kniha je rozdělena do tří samostatných částí, jejichž zaměření se odráží i v podtitulu díla. První, nejobsáhlejší část je věnována historii dálkového průzkumu, jednotlivým etapám, použitým nástrojům, ale také rozvoji metodiky a řešených otázk. Nejstarší snímky pořízené z balónu, později z prvních letadel, se omezovaly na dokumentaci urbanistických struktur (Paříž, Boston) nebo významných archeologických památek (Stonehenge), až poznatky získané při průzkumných letech na Předním východě i v Evropě v průběhu první světové války umožnily pochopení příčin zviditelnění zaniklých objektů a následně jejich systematické vyhledávání. Zmíněna je i řada slepých vývojových větví, například snímkování pomocí draků, či dokonce poštovních holubů. K největšímu rozvoji této metody dokumentace došlo příznačně v průběhu druhé světové války a archeologické poznání bylo často jen nepřímým produktem. Je však logické, že k hlavním průkopníkům dálkového průzkumu patřili bývalí vojenští piloti. Zatímco první polovina úvodní kapitoly se věnuje obecnému vývoji leteckého snímkování, její druhá část už tematizuje snímkování pro archeologické (a obecně historické) účely. V pečlivě strukturovaných podkapitolách jsou probírány jednotlivé časové etapy i geografické oblasti; zvláštní pozornost je pochopitelně věnována střední Evropě.

Druhá kapitola, nazvaná „Metody“, je technickým a metodickým návodem k dálkovému průzkumu. Představeny jsou základní cíle průzkumu, principy zviditelnění zaniklých pozůstatků různých typů památek pomocí nejběžnějších příznaků (vegetační, půdní, stínové, sněžné atd.) i druhy dálkového průzkumu. Kromě běžného snímkování z nízko letícího letadla se autor zabývá také interpretací družicových snímků, kolmých snímků i trojrozměrným skenováním

reliéfu (Lidar), metodami dalšího zpracování a vyhodnocení získaných dat, jakož i dalšími archeologickými metodami, které jsou nezbytné k ověření, dalšímu rozvíjení a především interpretaci poznatků.

Poslední kapitola – „Prameny“ – podrobně zkoumá základní kategorie archeologických objektů detekovatelných dálkovým průzkumem, tedy bodové, plošné a liniové útvary, a následně typy známých archeologických objektů (sídlisťe, hroby, opevnění, výrobní areály, komunikace atd.) z pravěku i středověku a jejich projevy. Cenné jsou především důkladné rozbory konkrétních zjištěných lokalit a způsobů jejich projevu v různých typech vegetace a v různých vegetačních cyklech. Tato část je skutečnou praktickou učebnicí dálkového průzkumu, nezbytnou pro každého zájemce, jenž hodlá usednout do letadla či analyzovat již dostupná data. Důležitá je také podkapitola pojednávající o archivaci a evidenci snímků a jejich metadat, problematice v praxi často podceňované.

Kniha je psána zajímavým, čtivým jazykem a je tak dobře přístupná i laickým zájemcům, přitom nechybí všechny podstatné náležitosti odborné publikace, včetně rejstříku a obsáhlého anglického resumé. Syntéza Martina Gajdy nepřináší jen soubor poznatků získaných během několika desetiletí intenzivní práce, ale je skutečně základní metodickou příručkou. Je smutnou skutečností, že podobných metodických textů má archeologie stále citelný nedostatek, a to včetně těch nejzásadnějších, věnovaných terénnímu výzkumu.

MARTIN ČECHURA

REGIONALIA

Počátky Přeštic. Dějiny Přeštic I (do roku 1420), ed. Michal TEJČEK, Město Přeštice – Spolek pro záchranu historických památek Přešticka – Dům historie Přešticka, Přeštice 2016

149 s. + 13 nečíslovaných stran obrazových příloh, ISBN 978-80-270-0689-2

Ačkoli skutečně kulaté jubileum, které většínou vybízí odborné kruhy i osvětenější konšele k vydání reprezentativních městských monografií, nastane až roku 2026, Přeštice se dočkaly již

u příležitosti 790 let od první pramenné zmínky. Svazek zahrnuje období do roku 1420, kdy přeštické panství přešlo z rukou kladrubských benediktinů do držení Švihovských z Rýzmběrka. Další díly budou následovat, závěrečný svazek má vyjít právě v roce velkého jubilea. Nezbyvá než popřát úspěšnou realizaci tohoto záměru, zvláště pokud se podaří udržet kvalitu nastavenou prvním dílem.

Původně trhovává ves a později městečko Přeštice přirozeně nedisponuje rozsáhlou pramennou základnou jako významné urbánní lokality, tím spíše, že středověké městské písemnosti vzaly za své při zničujícím požáru roku 1590. Autoři proto museli častěji sahat ke kontextu, anebo vytěžovat prameny do naprostých detailů. Text je bohatě prokládán obrázky (ve vlastním jádru knihy jich je 85 na 108 stran), následuje i barevná příloha včetně rozsáhlého mapového souboru, přinášejícího pohled mimo jiné na geomorfologii, geologii, pedologii a rekonstrukci osídlení v jednotlivých dějinných epochách (mapy zpracovaly Jana Strejcová a Lenka Starková).

Po stručném vylíčení přírodních podmínek a pravěkého osídlení (Hana Hrubá) následuje výklad středověkých dějin Pouhlaví do počátku 13. století. Autorem většiny textů je Michal Tejček, jemuž vypomáhá archeolog Radek Šíroky. Text se soustředí přirozeně na osídlení a majetkovou držbu v regionu, kterou charakterizuje silné zastoupení šlechtických statků, především Drslaviců. Existence osady v místě budoucího města je archeologicky doložena nejpozději od 9. století, centrum osídlení (pohřebiště, šlechtický dvorec, kostel) nacházíme v lokalitě Pohořko v sousedství dnešního poutního chrámu.

S označením Přeštice, jež je odvozeno od jména Přešek/Přeč, se poprvé setkáváme roku 1226 v predikátu velmože Svatobora. Této nepříliš známé, byť prameny relativně dobře doložené osobnosti věnoval již dříve Michal Tejček rozsáhlou časopiseckou studii, o kterou se zde mohl opřít. Minuciózní analýzou ukazuje, že Svatobor patrně nepatřil mezi úplnou špičku nobility a jeho vzestup souvisí s působením krále Václava na Plzeňsku (nástupce trůnu byl jmenován roku 1224 vévodou plzeňským a budyšským). Otazníkem zůstává Svatoborův vztah k Drslavicům, s nimiž ho patrně pojily příbuzenské vazby, byť přímo z tohoto nejmočnějšího regionálního rodu nepocházel. Skutečnost, že přeštický újezd byl po Svatoborově smrti (1238) předmětem dalších transakcí, umožnil autorům zpětně rekonstruovat jeho rozsah a strukturu.

Svatoborovo dědictví nakonec skončilo v ruce Václavovy sestry Anežky, která jej obratem